

ACC. N:R. M. 7765:1-7.

Landskap: Småland Upptecknat av: Maria Rosengran
Härad: Konga Adress: Osby.
Socken: Mölle, Värjö Berättat av:
Uppteckningsår: 1941. Född år: i

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

Julsedes
"Lille julafton."
Lucia.

L. u. F. 34.

H. G. 3.

Ullmar H. 14.

Skriv endast på denna sida!

Julminnen från tvänne Småländska prästgårdar
upptecknade av Maria Rosengren.

N 7765: 7

LUND
FOLKLIVS-
MUSEUM

Mina första minnen ~~från~~ av julen härstamma från hemmet i staden och äro mera obestämda. De innefatta julstök, julgran och en obestämbär och obeskriflig julglädje med massor av julklappar, till stor del från släkt och vänner, särskilt från gamla ensamma tanter. Ett oförglömligt minne är, hur min far på julaftons skyvning, då det gällde att hålla oss barn undan, medan min mor rustade för kvällens högtid, samlade oss i sitt rum och förtalade oss något om sin barndoms enkla jular och sist förde oss till fönstret för att vi i den mörknande rymden skulle se, hur julen sänkte sig ned över jorden. Och vi kunde se det - jag kan se det än i dag. Så öppnades dörrarna till salen med julljusen och den tända granen och glädjen var överväldigande. Så var det kaffe och julbön av far och julpsalm. Men med otålighet motsågo vi den ~~skänk~~ i alla fall glädasta stunden, då turen kom till julklapparne. De funnos i en med en fyllt töckt väldig klädkorg i ett argränsande rum, dit vi allt emellanåt gjort en liten avstickare och beskädat, hur väldig "räken" var och om möjligtvis några större paket lågo på golvet. Vi fingo sedan i tur och ordning hemta var sin paket, som överlämnades till och utdelades av min far.

Men i och med att hemmet flyttades till landet, blev det mera traditio över julfirandet och dessa traditioner fortsattes till stor del sedan jag fick eget hem.

Från Adventstidens början i och med 1 Adventsöndagens högtidliga gudstjänst i kyrkan gjorde julstämning och julstök sitt inträde i hemmet. Där byktes och bryggdes, där slaktades och bakades i det oändliga (en mångfald av bröd, kakor och matvaror skulle givas bort till de fattiga) -, det skryades och putsades och plankades. ^{och} På kvällen förr jul- dagen före julafton skulle allt vara färdigt ^{och} på kvällen förr jul- gäster. Allt bakverk och alla matvaror på sina platser i ~~en~~ av renhet glänsande burkar och skafferier, alla blankputsade silver- och ~~guldskåp~~ malmstakar med ljusen isatta uppradade på ett stort bord, färdiga att sättas ikringbå på sina platser, den höga julgranen på sin fot vid mellersta fönstret i det stora vardagsrummet, redo att klädas på julaftons förmiddag.

På julaftons förmiddag var ännu mycket att göra. Husmodern ställde med julsovlet och sände smakbröd av julbaken till torpen och brukarens, lade upp julhögar till tjänare och barn. m. Och ungdomen klädde julgranen. Den pryddes med karameller, som delvis gömdes från år till år, delvis voro nygjorda, korgar och kottar av papper med nötter i, äpplen, julstjärnor av papper samt först och främst med ljus. I min första barndom utgjordes dessa av uträtade stycken av en vaxstapel, senare av små paraffin-, resp. stearinljus i ljushällare av olika slag. Under förmiddagen hade också brukaren och drängarna satt upp stora granar utanför stora ingången samt stänger på gården med kärvar åt fåglarna och burit in julveden.

Vid omkring kl. 1 e.m., då helgen ringdes in i kyrkan, inleddes julfirandet med "grytdopp" i köket, som då stod i sin finaste stass med väggarna glänsande av nypolerad koppar, den stora spisen nykridad och "fästmannen" - en skämtsam benämning på en järnstång, som i hörnan var ett stöd för den stora fyrkantiga spisen - klädd med nyklippa pappersremсор. Mitt på golvet stod ett bord, på vilket var uppdukad av alla julens matvaror och brödsorter. Där fanns svart limbröd och fint vitt bröd, enbärslimpa och potatislimpa och först och främst vörtbröd, som endast bakades till jul. Och smör, ost och sylta, julskinkan på hedersplatsen omgiven av varmt kokt kött och flera sorters korv. Den stora blanka kopparkitteln stod på spisen med det kokande spadet av kött och skinka och häri doppades efter behag skivor av brödet och härtill färtärdes av "julsovlet", obetaget den som så önskade att äta smörgås och smaka på julosten, allt efter önskan. Härtill serverades ~~kvinn~~ hemmabryggt juldricke och fragande julöl. detta utgjorde hela måltiden.

Vid omkring kl. 5 tändes julgranen i stora nedre salen som samtida var vårt vardagsrum. Lär samlades då allt gårdens folk: vi själva med våra gäster och tjenarinnor samt Brukarerfamiljen med barn och tjänstefolk. Min önskade alla god jul samt höll julbön varvid de åtta sista versarna på psalmen och 3 efter bönen. Sedan bjöds kaffe och en del godsaker och efter en stund samkväm bröto brukarens upp för att sköta nödvändiga kvällssysslor i stallet och ladugård m.m. och jungfrurna drogo sig till sitt rum för att sitta på julklappar. Då samlade vi oss kring våra julklappar, vilka sedan vi blivit fråna en korg utdelades av far. 8. Åts kvällsmat, en stadig måltid: lutfisk, grevbensspjäll och smörbakelser med sylt.

Redan kl. 5 - senare klockan 6 - var julottan följande morgon på kl. 5. Då klungo kyrkklockorna så högtidligt i natten redan kl. 4 på morgonen och väckte den som ej redan var vaken. Ljus i alla fönster och ned till kaffebordet i salen. Alla gingo i julottan, utom en som måste vara hemma för att se till ljusen, vilka skulle brinna över första tjänsten", jul som varade omkring en timma. Sedan ringdes omedelbart till högmässa, och sedan kunde man släcka ljusen, ty när mässan var slut, brukade dagen vara börjad. Efter en kraftig frukost vilade man sig och höll sig i stillhet den dagen, vilket väl behövdes, efter allt arbete och fläng förut.

Sedan förflytt julhelgen i stillhet och glädje och under frihet fr allt arbete, som ej var alldeles nödvändigt, tillis Trettonhelgen var över, med ett och annat julagille och gästbesök emellanåt.

I socknen firades nog i de flesta hem jul ungefär på samma sätt med gran, som gärna borde stå tänd i ett fönster, då folk reste förbi på väg till julottan, lutfisk och gröt och ibland, men ej alltid, grytdopp. Somliga kade arter och fläsk till julaftonsmiddag. I ringare, fattiga hem begagnades i stället för julgran ett s.k. äppleträd, en ungefär alsnög ställning med runt om utkrånande spetsiga tinnar, längre nedåt och kortare uppåt, så att den hela något liknade en grantopp. "Stammen" kläddes med klippt papper och i topp stacks in ett äpple, hälst rödt och grannt. Ljus skulle alltid finnas i fönstret och på bordet. Men med tiden hade de flesta åtminstone en liten julgran. Mellan jul och nyår förrättades ingenstädes något vidare arbete, det var de s.k. "slinkedagarna", då alla voro fria från egentligt arbete. Efter Nyår börjades så smått igen.

Van?
I mitt eget hem firades julen under någorlunda samma former fast del nya traditioner utbildade sig. Förste Adventsöndag tände jag ett ljus, an söndagen i Adv. två ljus o.s.v. Julstökot och julbrådskan fast enklare och mindre hetsande rådde under veckorna före jul. Att mycket skulle bakas och givas bort till julen var en fast tradition. Och jag höll styvt på, att det skulle vara färdigt i hemmet på kvällen före julaften, varje ljus och sak på sin plats, julgranen pyntad - med endast ljus, konfekt och äpplen - och hela hemmet i sin julstass med grankvistar bakom farfars och farmors, morfars och mormors porträtt, grankransar i tåken m.m., så att julaften kunde inledas med högtidsdukad frukostbord, då osten och syltan och medvursten och annat avsm kades inför den klädda granen. På förmiddagen sattes sedan upp granar och kärvar på gården, ålderdomshemmet skulle besökas med någon julfägnad hos de gamla, ladugården och stallet besöktes och varje djur fick en brödbit och hästarna många godbitar. Klockan två, efter inringningen av julen, var det förliga bordet dukat i det glänsande skmirande köket och "doppet" stod i den gamla koppelkitteln på kokspisen. Dörren var inbjudande öppen till "jungfrukammaren", där jungfrurnas julbord stod uppdukat med julhögar och julljus, äpplen och nötter. Den som ville kunde slå sig ner därinne med sin tallrik. Efter allt sovlet serverades smörbakelser, klenätter och inkokt frukt i st. på kvällen. Efter en liten stilla stund före posten med julhälsningar och tankar på frånvarande, under det det diskades och ordnades i köket, vidtog dukandet av det högtidliga kaffebordet i salen för allt gårdens folk. Och då samlades vid femtiden vid den tända granen vi själva med gäster och tjänar samt brukare eller senare arrendatorsfamiljen. För barnen var då särskilt julbord med grenljus och julhögar, där de placerades. De övriga slago sig

ned, efter att alla önskat varandra god kring den tända granen och julbönen efter gammal tradition. Efteråt kaffedrickning och julgotter samt ett par timmars glatt samkväm, varefter brukarens avlägsnade sig och vi hade våra julklappar och vår kvällsmat, dock nu förenklad till att bestå av endast lur fisk och gröt.

På juldagsmorgonen klang kyrkklockorna kl. 5, då julottan började klinga och man fick skynda att tända ljusen och dricka kaffe innan ~~tänna~~ man tåga upp i den ljusskimrande kyrkan, där nu två höga julgranar med tända ljus såg ljus i fönsterkronor och bänkar gåvo högtidstämmning. Efter julottan var omebart högmässa och då allt var slut och dagen började ljusa, tömdes kyrkbaci hastigt, då alla ville hem till den mer eller mindre måktiga julfrukosten. I prästgården bestod denna utom av julsovel, som nu förekom kallt, av stekt risgrysgröt och mjölk och kaffe. Sedan förgick julhelgen i stillhet med ett annat julkalas tills den avslutades med Trettonhelgen. Julgranen fick vanligt stå till omkring Tjugondagadagen, då den plundrades vid barnkalas.

Julgranar voro nu vanliga överallt och jag tror ej att de s. k. äppelträden mer begagnades. För övrigt vet jag ej om några särskilda julsedvänjor på de orter ~~Småland~~ ^{Småland} jag varit ^{Ståts} Kyndelmässsoafton för "lille julafton". Om den allmänt firas vet jag ej, men tror det knappast. I en del hem fira vi den dock. Man sätter in en liten julgran eller tänder endast rikligt med ljus, har ett festligt kaffebord, låter barnen roa sig med jullekero. d., helt enkelt och individuellt. N. gra andra traditioner än att man tände upp ljus har jag ej hört talas om.

Lucia firades ej egentligen i Småland. Där så var förhållandet hade impulsen kommit från andra håll, enkannerligen från Värmland. Det skedde då r att ljusbärande lucior under sång kommo med kaffe på säng samt sedan en festligare frukost, då smakbitar från julslaktet borde förekomma.

Foten till julgranen utgjordes först av ett träkors med hål i mitten att sätta granen i. Sedan kommo de moderna julgransfötterna med en lite vattencistera, i vilken granens fotända kunde stå.

Ms. A. 9. 2. 65: 4.

 MS. A. 9. 2. 65: 4
 2025 RELEASE UNDER E.O. 14176

Oslo 8. 8 1941

Storbarn skolen ungdomskolen.

Din Brevet blev an den 2 juli d. i. ja
 jeg takke. Och samtidig bli om overlever og
 skrymmelt med det betraktede. Men din min
 och - jeg av 75 år - bli man trott och så av
 den samme som livet. Jeg vil me betruer
 ikke jeg og av ditt jeg kom. Men ved du kan
 jeg. jeg y. foridenk mig til neste ordre bruk
 omgang. In person som for du av litt at av
 di kan av bratt i den, och om livet bli
 komme interntente utflytning om prosa
 gids tradisjon i smaland, av protestant
 sine Brevil, mot til Brevil Brevil.
 2. eller jeg av om sine brude i
 Brev stoken i norske smaland. jeg uty
 mycket om honom, di kan av din mine.

Jeg fikkes. Min fæder var født 1819. Han stude
rede under omkring midt i arde den præst og
dog dannede mandet skullet, vilket var at
skolemanden for dem, som i den yngre
mogeliken stude. Min fæder indtænkte
mand var fæder for skullet. Han var
den første skolemand og skolelærer
vid i Vest, og "mandet i stude" var der
og altid og alt og fæder, som man
andere præstet for landet og der styrede i
for mit vides at der skule, der blev
for landet fæder. Om mit forældrene
for videt i Vest stude skolemanden
for år 1940. Indledning anden vid og
fæder, men det videt vil vide mand
der skullet og vide den liden og
manden og skolemanden i landet.
Fæderens fæder vid, der for mand
og en fin skule, en indtænkning, et
og stude som kaldes videre for grund og
fæder, som videt og en og fæder
vidt og videt i samt stude og skule
for den fæder indtænkning og videt
og videt stude og skolemanden og
manden for videt og videt og
med videt og fæderens fæder der
hvilke de vide den vide den og

Ms. A. 9. 2. 765: 6.

me pilhvallet i pvaigtaslene. Endaiskimpas
skolas om andu kimpas and due skilnas
at degpaet ity pides an intevant, kobot
kles dugpat me mbeis.

Atta och karta var peltast med i
vignen familij.

For som lakt age vilhet ar jag beie
de karta skventidigis - magt ar i karta
an detta skulskott-akt py var i age
vignen redan kom.

Skolas maten kalar for "lice pul" atone
atone i skole skolas and ar kalar
den anu i skolas and fittgetand.
3 sin karta "kimpas" ar kimpas
kalar kare kare om at kare kare
me kimpas kimpas at kare kimpas =
kimpas kimpas.

For, me kare py i me at omte.

And stinkt kimpas.

Maria Rosengren

and.

N. 7765:7.

discussed grade by Schubert¹⁸⁹⁰ and you
on the Donald method & railroad
family - then as "omitted" the
withstanding "white" papers, in
remade steel, over ordering in 1890.